

Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”

Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”, kontynuatorka „Gryfa Kaszubskiego” utworzonego na przełomie roku 1939 i 1940, była największą na Pomorzu Gdańskim niezależną, podziemną, regionalną organizacją konspiracyjną o charakterze wojskowo-cywilnym. Działała od połowy 1941 r. do końca marca 1945 r. Szczególną aktywność przejawiała na terenach wiejskich i leśnych, prowadząc działania sabotażowe i walkę zbrojną przeciw niemieckiemu okupantowi.

Wystawa przygotowana przez:
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku
Muzeum Stutthof

Autor: Barbara Męczykowska
Współpraca: Stanisław Filis
Recenzenci:
prof. dr hab. Andrzej Gąsiorowski
dr Tomasz Ginter
Projekt graficzny: Marek Janucewicz - Contrast

Materiały i dokumenty ze zbiorów: Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku, Muzeum Stutthof, Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu, Archiwum Państwowego w Gdańsku, Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Gdańskiej, Stanisława Filisa, Piotra Niwińskiego, Edyty Nałaskowskiej, Macieja Mostowego

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stutthof Muzeum Stutthof
w Sztutowie

Powstanie TOW „Gryf Pomorski”

Jesienią 1939 r., po zakończeniu walk na Pomorzu, w utworzonym przez okupanta niemieckiego Okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie, w odpowiedzi na działania władz okupacyjnych wobec ludności polskiej, zaczęły powstawać różne grupy oporu. Niektórzy członkowie tych organizacji przechodzili przed wojną przeszkolenie wojskowe albo brali udział w szkoleniach dywersji pozafrontowej.

Na przełomie roku 1939 i 1940, w Czarlinie koło Stężycy, utworzono Tajną Organizację Wojskową „Gryf Kaszubski”. Jednym z jej założycieli był przedwojenny nauczyciel Józef Dambek. Od razu przystąpiono do werbowania członków. Początkowo rekrutowali się oni przede wszystkim spośród krewnych i znajomych założycieli organizacji.

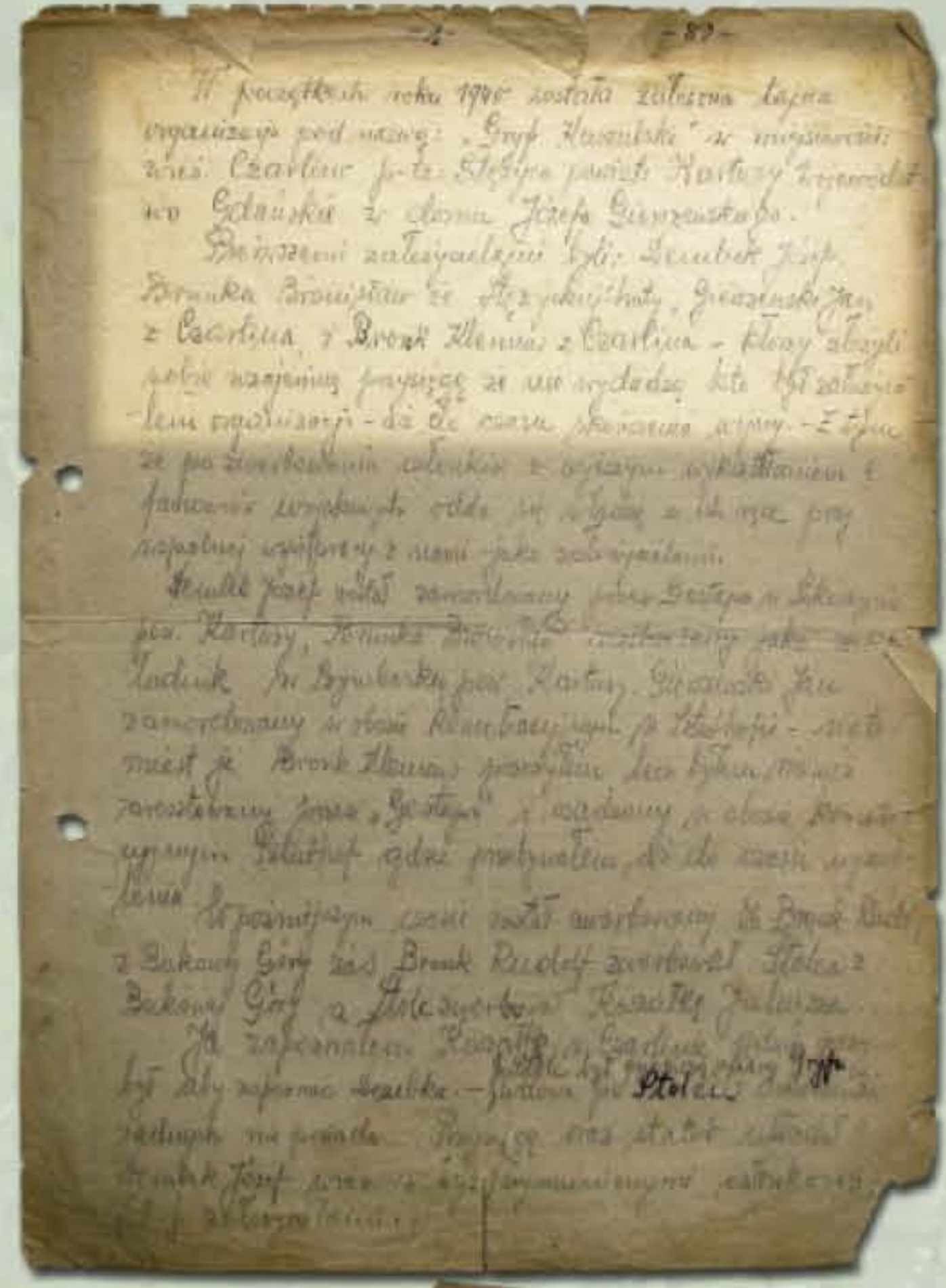

Gospodarstwo Tadeusza Żmudy-Trzebiatowskiego w Czarnej Dąbrowie, gdzie utworzono TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

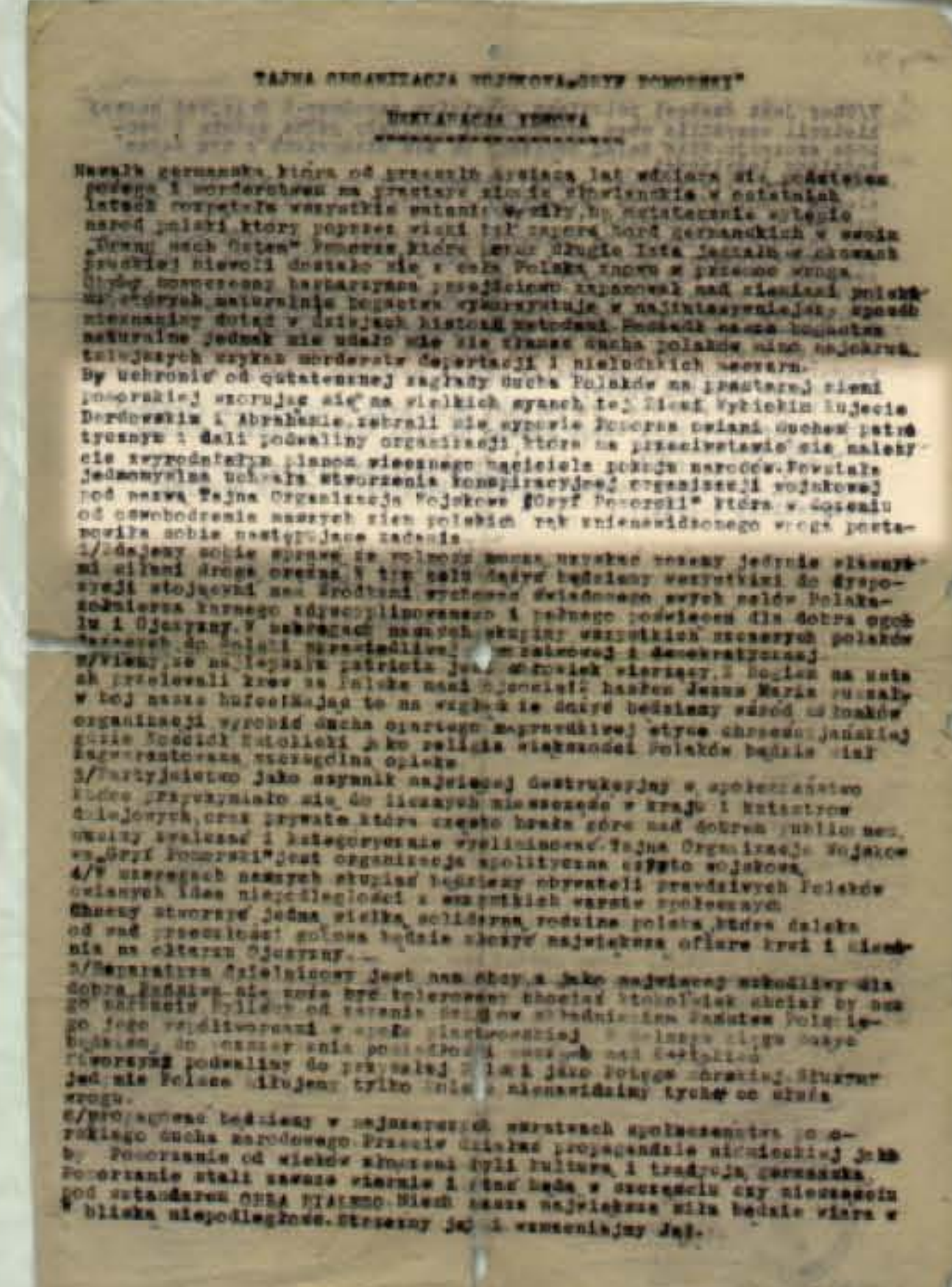
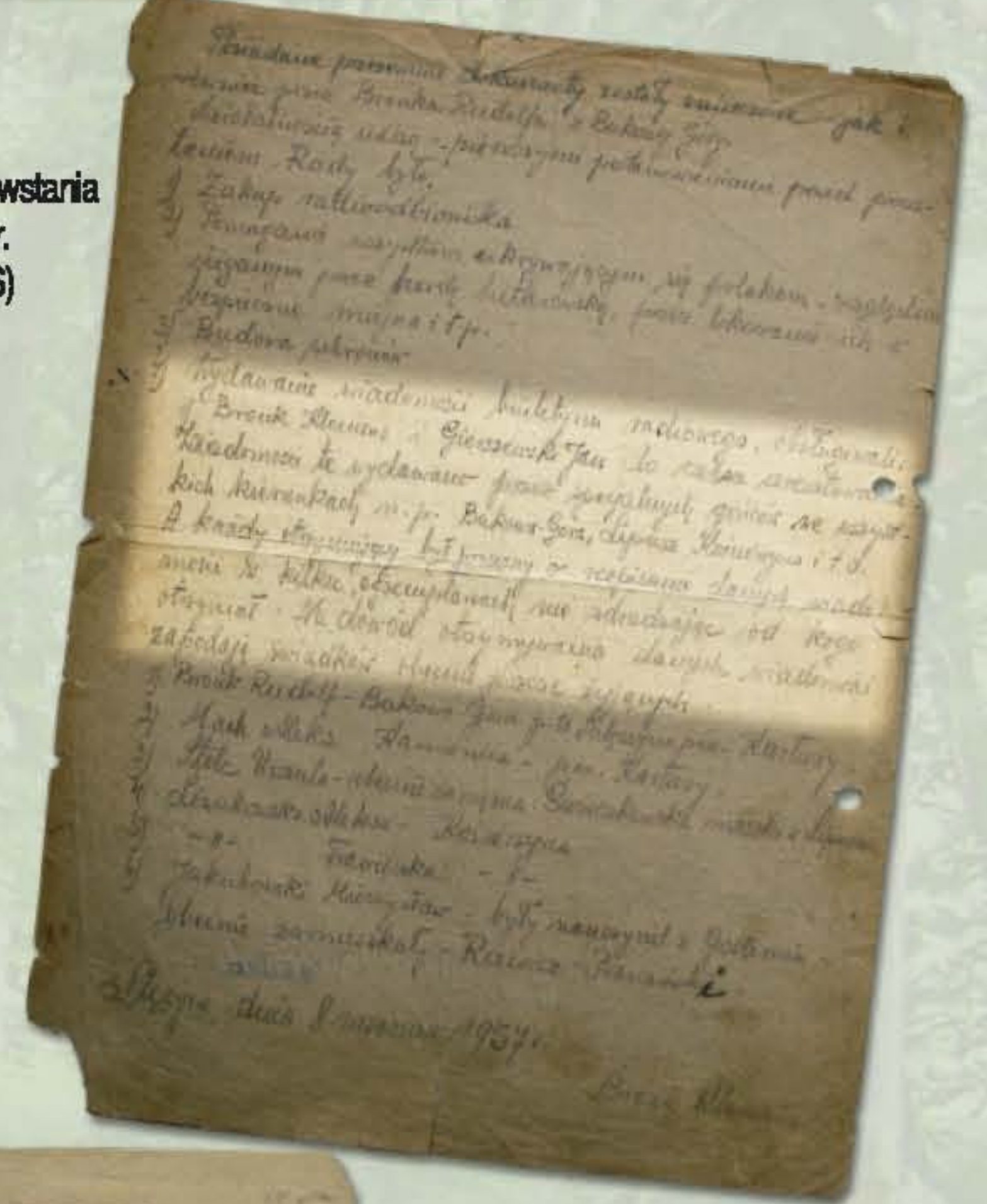
Przyjmuje się, iż 7 lipca 1941 r. w Czarnej Dąbrowie, w wyniku zacieśniającej się współpracy między „Gryfem Kaszubskim”, braćmi Leonem i Józefem Kulasami oraz ks. Józefem Wryczą, doszło do utworzenia Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”.

Zgodnie z deklaracją ideową – bardzo patriotyczną i religijną –

TOW „Gryf Pomorski” miała być organizacją ściśle wojskową i ponadpartyjną. Jej cel stanowiło niesienie pomocy polskiej ludności Pomorza, jej obrona oraz przygotowanie walki zbrojnej z okupantem niemieckim.

Relacja Klemensa Bronka dotycząca powstania TOW „Gryf Kaszubski” spisana w 1957 r. (Archiwum Muzeum Stutthof, dalej: AMS)

Deklaracja ideowa TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Józef Dambek (AMS)

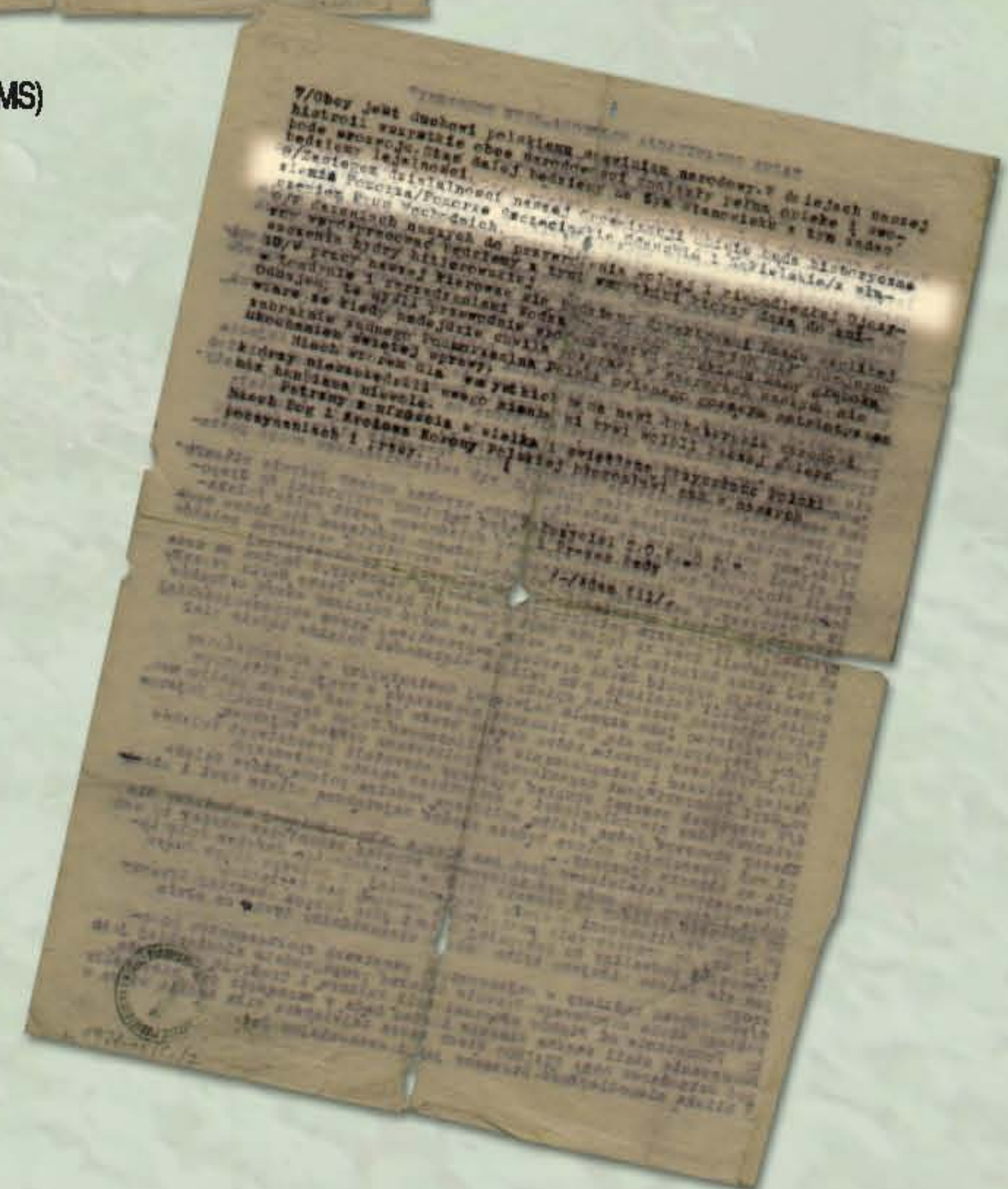
ks. Józef Wrycza (AMS)

Jan Gierszewski, jeden z założycieli TOW „Gryf Kaszubski” (AMS)

Józef Kulas (AMS)

Struktura organizacyjna TOW „Gryf Pomorski”

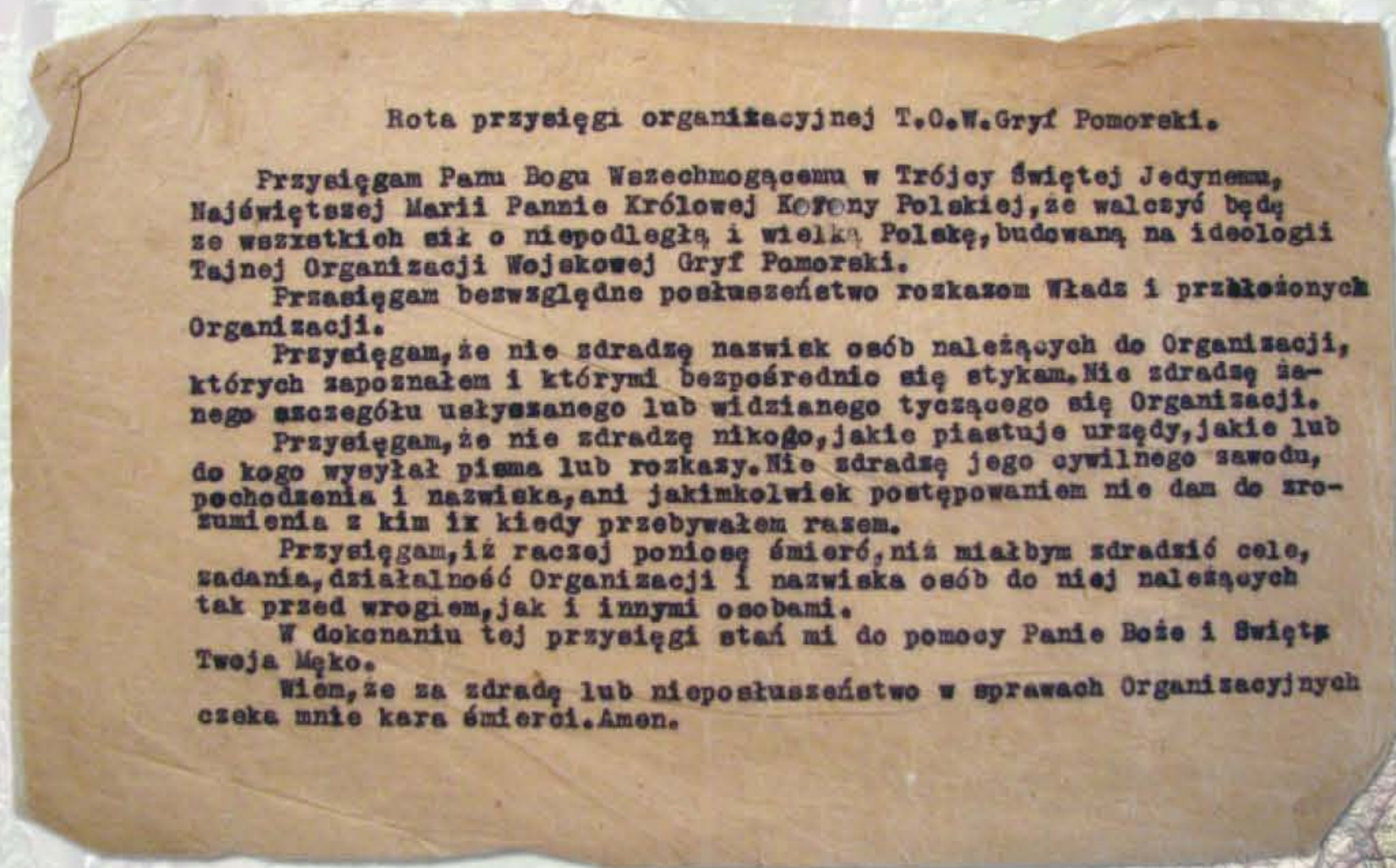
Najwyższą władzą „Gryfa Pomorskiego” była Rada Naczelna, której podlegały Główny Wydział Organizacyjny oraz wojskowa Komenda Naczelna. W jej skład wchodził prezes, zastępca prezesa, sekretarz oraz osoby zajmujące się poszczególnymi wydziałami.

Główny Wydział Organizacyjny nadzorował rozwój cywilnych struktur terenowych organizacji. Składał się z sześciu oddziałów: Administracji Rządowej, Administracji Samorządowej, Opieki Społecznej, Propagandy i Informacji, Biura i Archiwum. Do ich zadań należało między innymi zarządzanie kadrami i finansami, ale również sprawy związane z propagandą.

Komenda Naczelna koordynowała działania dywersyjne i zbrojne. Komendantowi naczelnemu podlegały wydziały: Wywiadu i Kontrwywiadu, Łączności i Sanitarny. Odpowiadały one przede wszystkim za działalność wojskową, przygotowanie do przewidywanego powstania, a także za wywiad i kontrwywiad.

Odciski pieczętek TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Rota przysięgi TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Legitymacja TOW „Gryf Pomorski” (Muzeum Ziemi Kociewskiej)

Mapa Okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie z 1941 r.
— obszar działania TOW „Gryf Pomorski”
(Polska Akademia Nauk Biblioteka Gdańska, dalej: PAN BG)

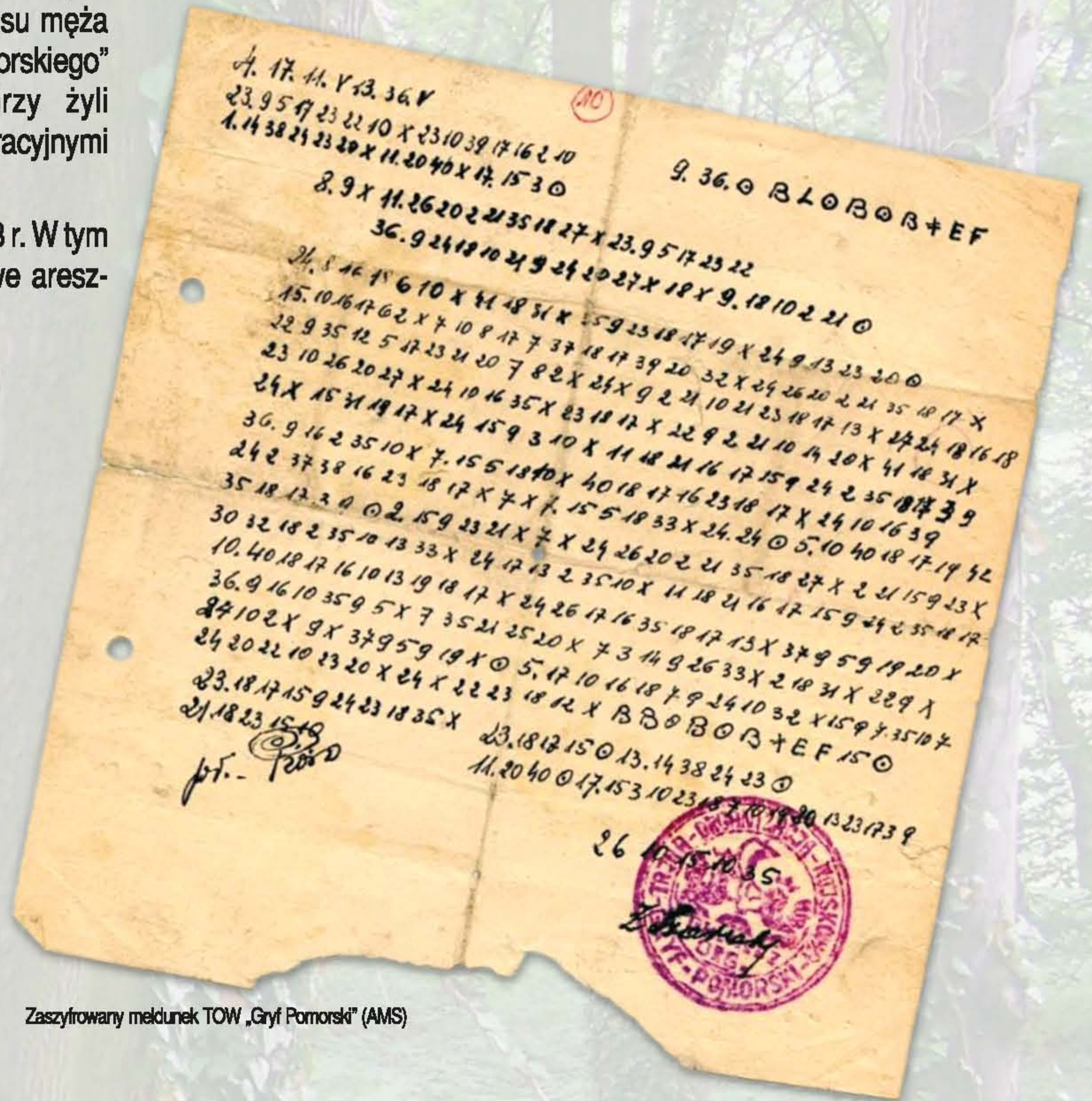
Rozwój TOW „Gryf Pomorski”

Stan osobowy „Gryfa Kaszubskiego”, a następnie „Gryfa Pomorskiego” rósł w znacznym tempie. Przyczyniło się do tego szybkie nadawanie nowo wstępującym statusu męża zaufania, a tym samym prawa werbowania kolejnych członków. W skład „Gryfa Pomorskiego” oprócz osób, które musiały się ukrywać, wchodzili także ludzie, którzy żyli i pracowali legalnie, a także pracownicy służby leśnej. Ci ostatni zadaniami konspiracyjnymi zajmowali się po godzinach pracy.

Według danych źródłowych w organizacji służyło od 6 tys. do 18–20 tys. osób w 1943 r. W tym samym roku liczba przyjęć uległa zahamowaniu. Miały na to wpływ m.in. masowe aresztowania, które rozpoczęły się w maju.

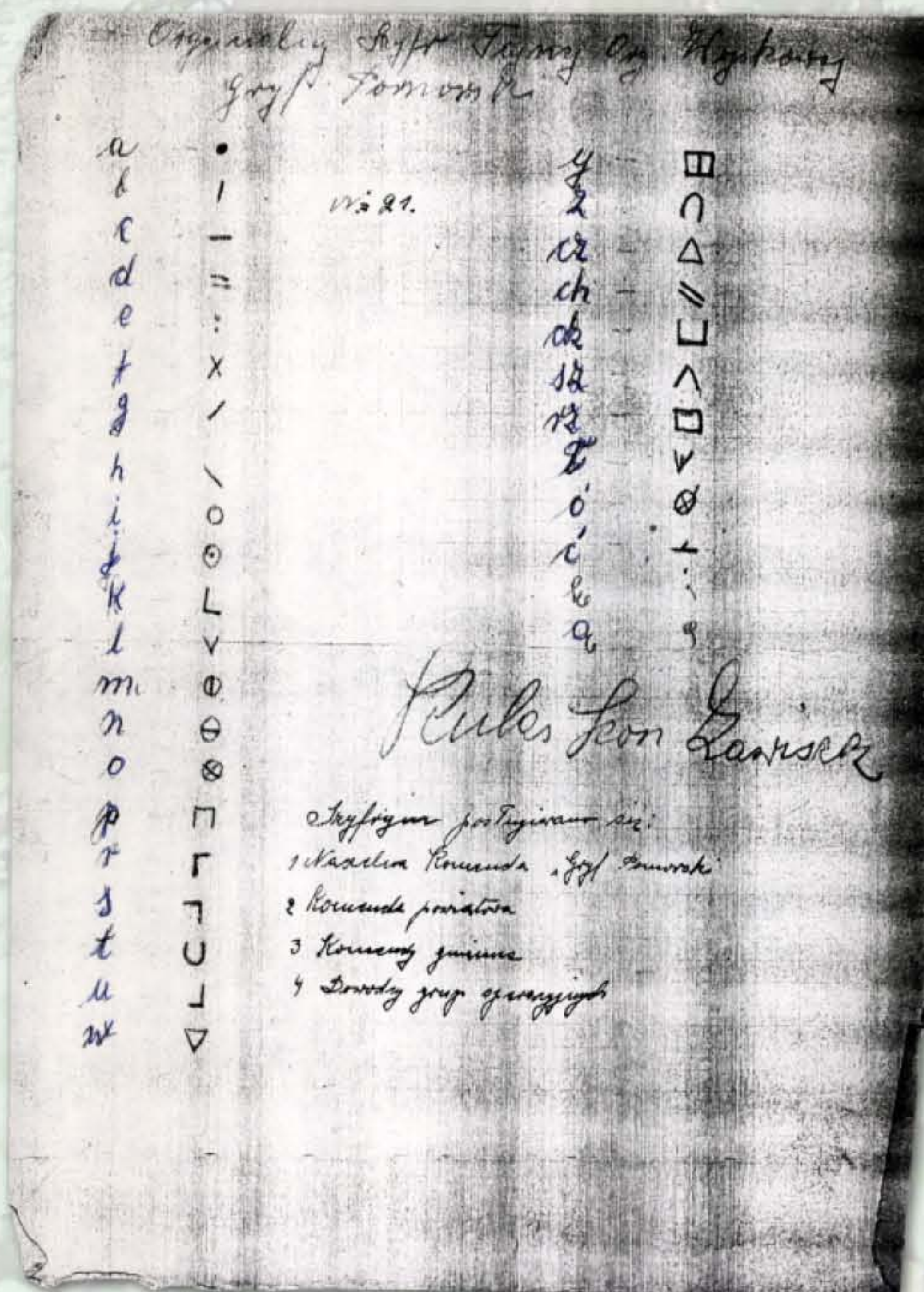
Pieczętki TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

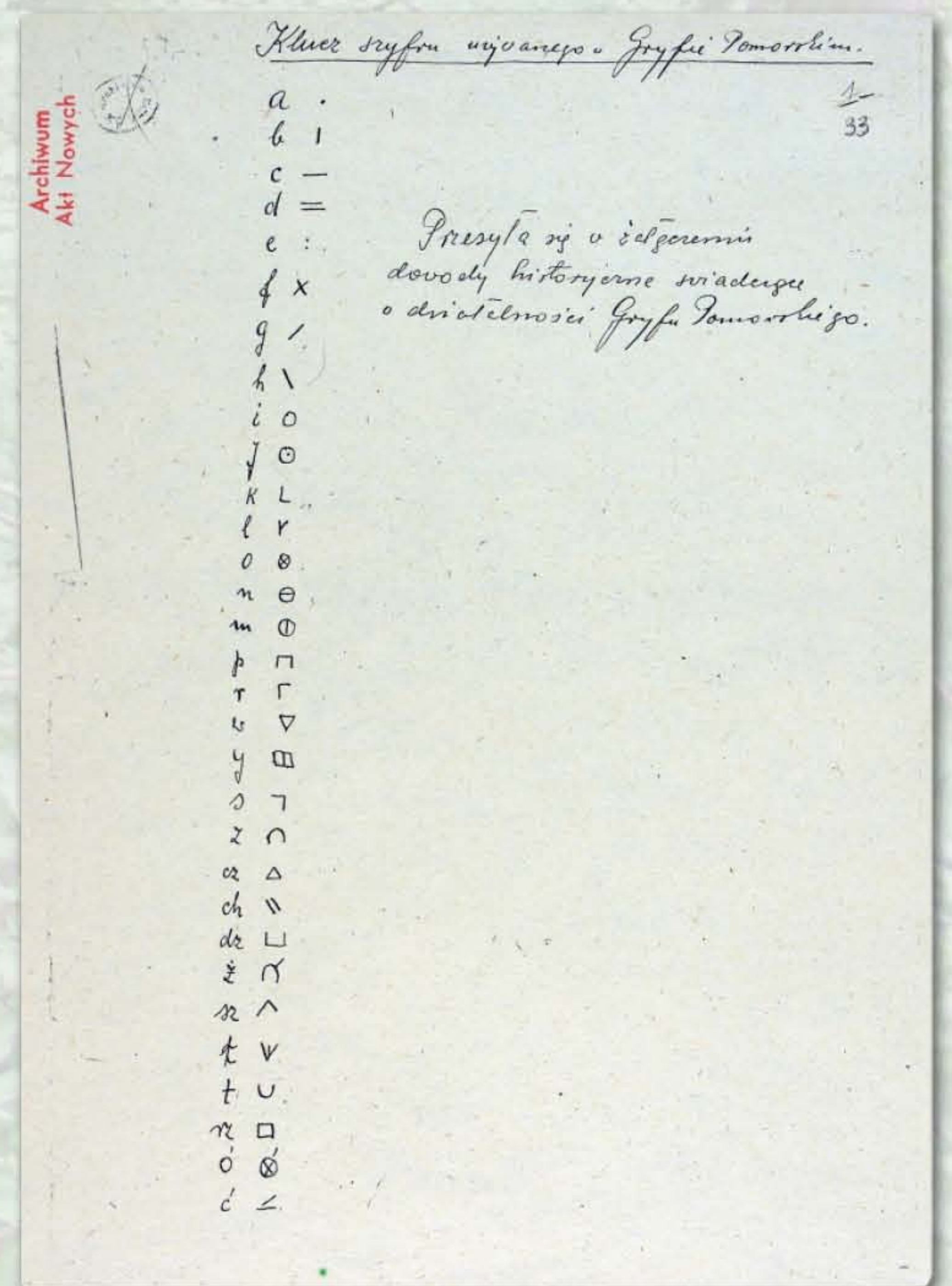
Zaszyfrowany mekunek TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

№	Imię	Wzrost	Waga	Barwa włosów	Barwa oczu	Barwa skóry	Barwa nosa	Barwa ust	Barwa zębów	Barwa skóry rąk	Barwa skóry nóg	Barwa skóry twarzy	Barwa skóry szyi	Barwa skóry karku	Barwa skóry pleców	Barwa skóry brzucha	Barwa skóry nóg	Barwa skóry stóp	Barwa skóry dłoni	Barwa skóry palców	
1

Zaszyfrowana ewidencja członków TOW „Gryf Pomorski” z gminy Parchowo w powiecie kartuskim (AMS)

Klucz do szyfru TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Organizacja terytorialna TOW „Gryf Pomorski”

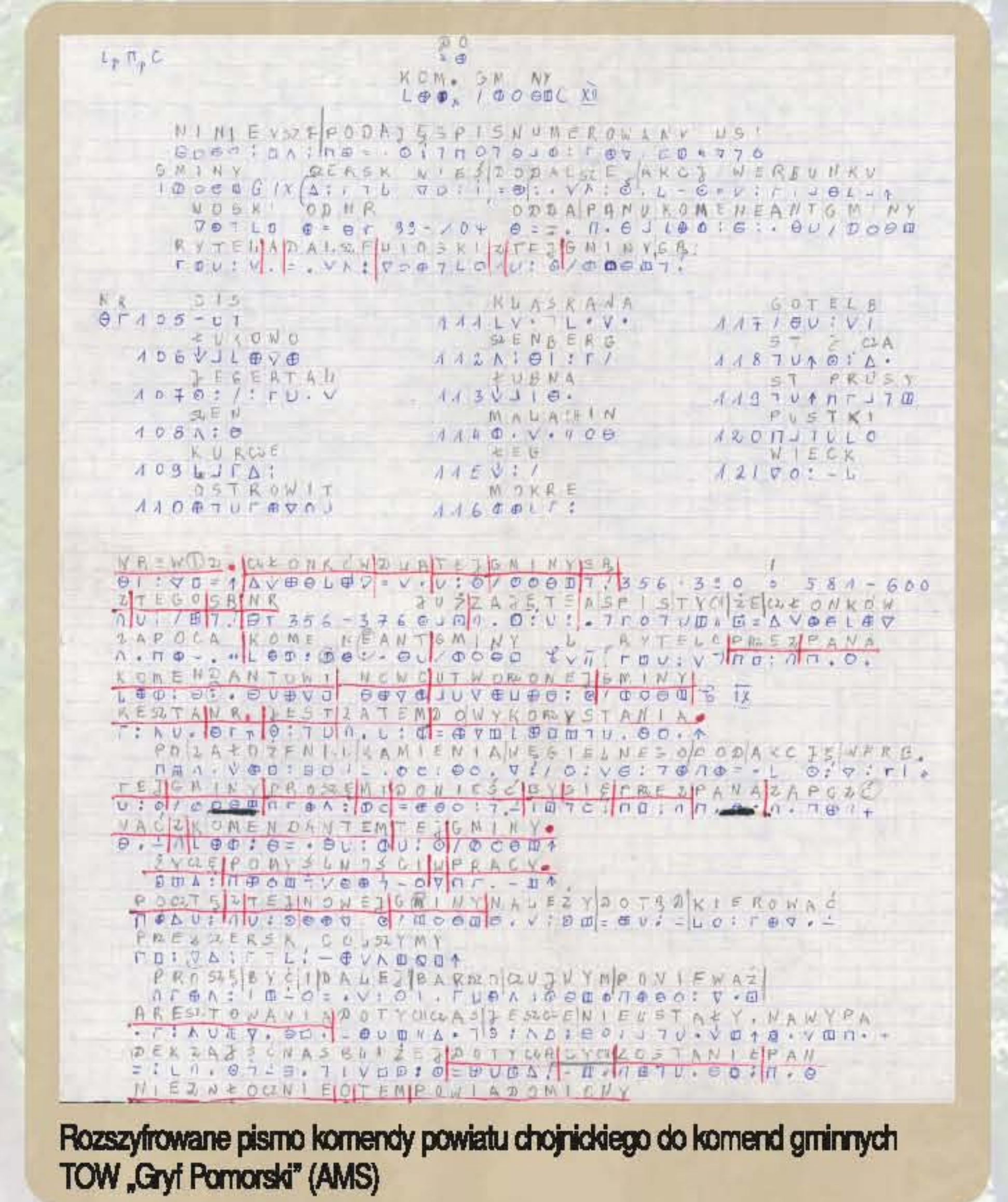
TOW „Gryf Pomorski” tworzono przede wszystkim na Kaszubach i Kociewiu, głównie na terenach wiejskich i leśnych, omijając początkowo duże miasta, jak Gdańsk czy Gdynia. Dlatego też wyróżniała się ona znacznie na tle innych organizacji pomorskich, które działały przede wszystkim w miastach.

Największą jednostką organizacyjną były trzy okręgi. Pierwszy obejmował powiaty kartuski i morski, drugi – Gdynię, Gdańsk i Tczew, a trzeci – powiaty chojnicki, kościerski i starogardzki. Strukturę pośrednią stanowiły komendy powiatowe i komendy gminne, natomiast najniższą – piątki szturmowe.

Tak rozbudowana organizacja potrzebowała także dużej pomocy z zewnątrz. Na terenach Kaszub i Kociewia udzielała jej miejscowa ludność.

Łącznicy Zofia Kulesza i Rudolf Kuldaneck, 1944 r. (Mój okupacyjny los. Relacje z lat 1939–1945, oprac. W. Kulesza, mps. FGEZ, T. Kulesza Władysław ps. „Świerk”, sygn. M: 33/642 Pom. Fundacja Generali Elżbiety Zawackiej Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek, dalej: FGEZAIMPAKOWSP)

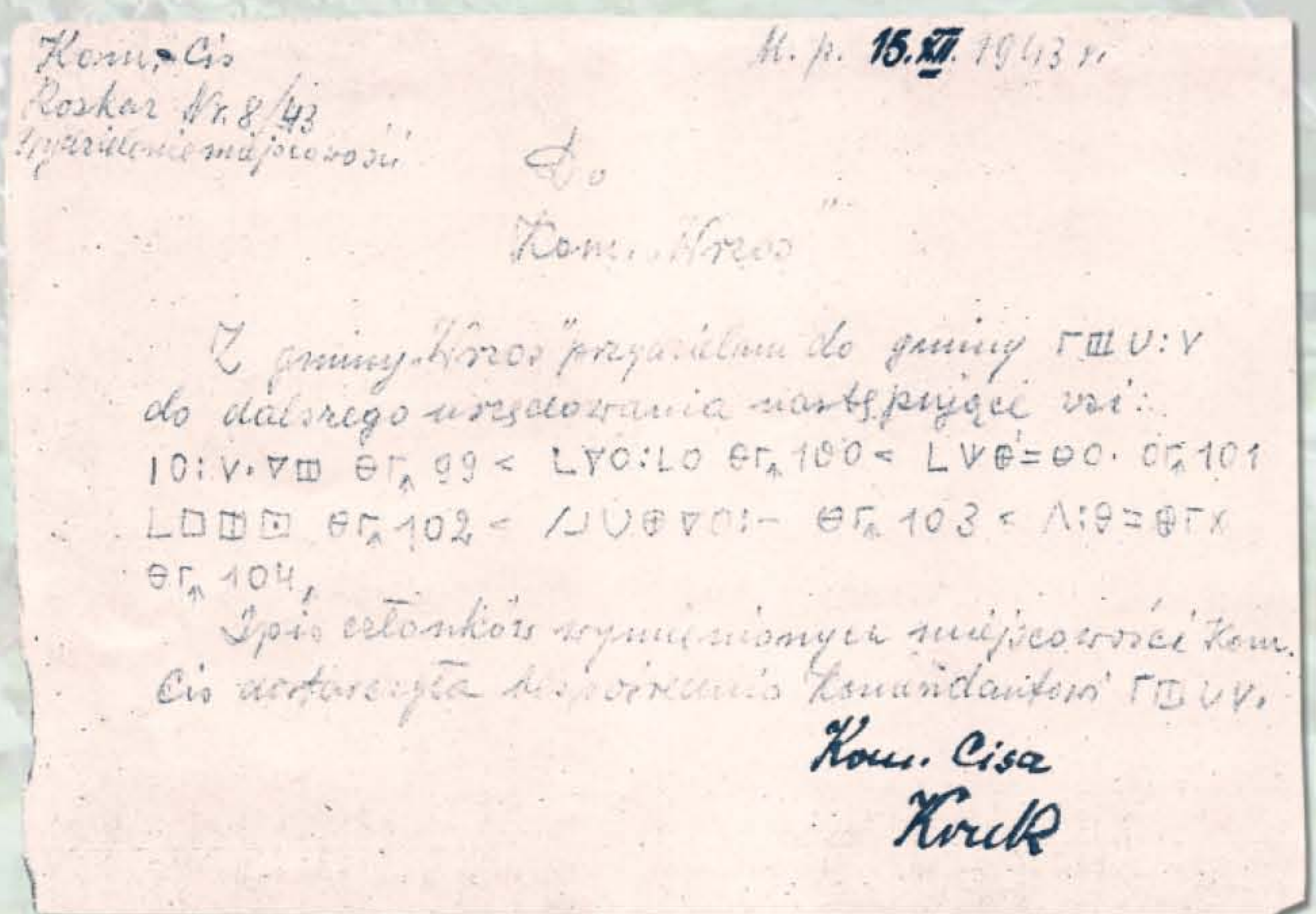
Rozszyfrowane pismo komendy powiatu chojnickiego do komend gminnych TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Awans na stopień sierżanta WP podpisany przez komendanta naczelnego TOW „Gryf Pomorski” Józefa Dambka ps. „Lech” (AMS)

Nominacja na stanowisko kierownika Powiatowego Wydziału Organizacyjnego TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Częściowo zaszyfrowane pismo komendy powiatu chojnickiego TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Oddziały partyzanckie

TOW „Gryf Pomorski”

W „Gryfie Pomorskim” działało prawie pięćset osób, tworzących specjalne oddziały i grupy bojowe. Większość musiała się ukrywać. Miejsce ich pobytu stanowiły bunkry budowane głównie w Borach Tucholskich i pomorskich wsiach. Składowano w nich broń i żywność.

Początkowo zarówno uzbrojenie, jak i wyposażenie członków oddziałów było słabe, ale w miarę przybywania m.in. dezertersów z Wehrmachtu, nierzadko z własną bronią, stan ten się poprawił.

Oddziały były podporządkowane komendom powiatowym „Gryfa”. Przez całą wojnę nie powołano w organizacji centralnej komórki mającej dowodzić tymi grupami. Dzięki temu mało osób znało lokalizację bunkrów. Poza tym dawało to dowódcom dużą swobodę i umożliwiało im przejście ze swoimi ludźmi do AK lub Polskiej Armii Powstania. Utrudniało natomiast przeprowadzanie dużych, skoordynowanych akcji skierowanych przeciwko Niemcom.

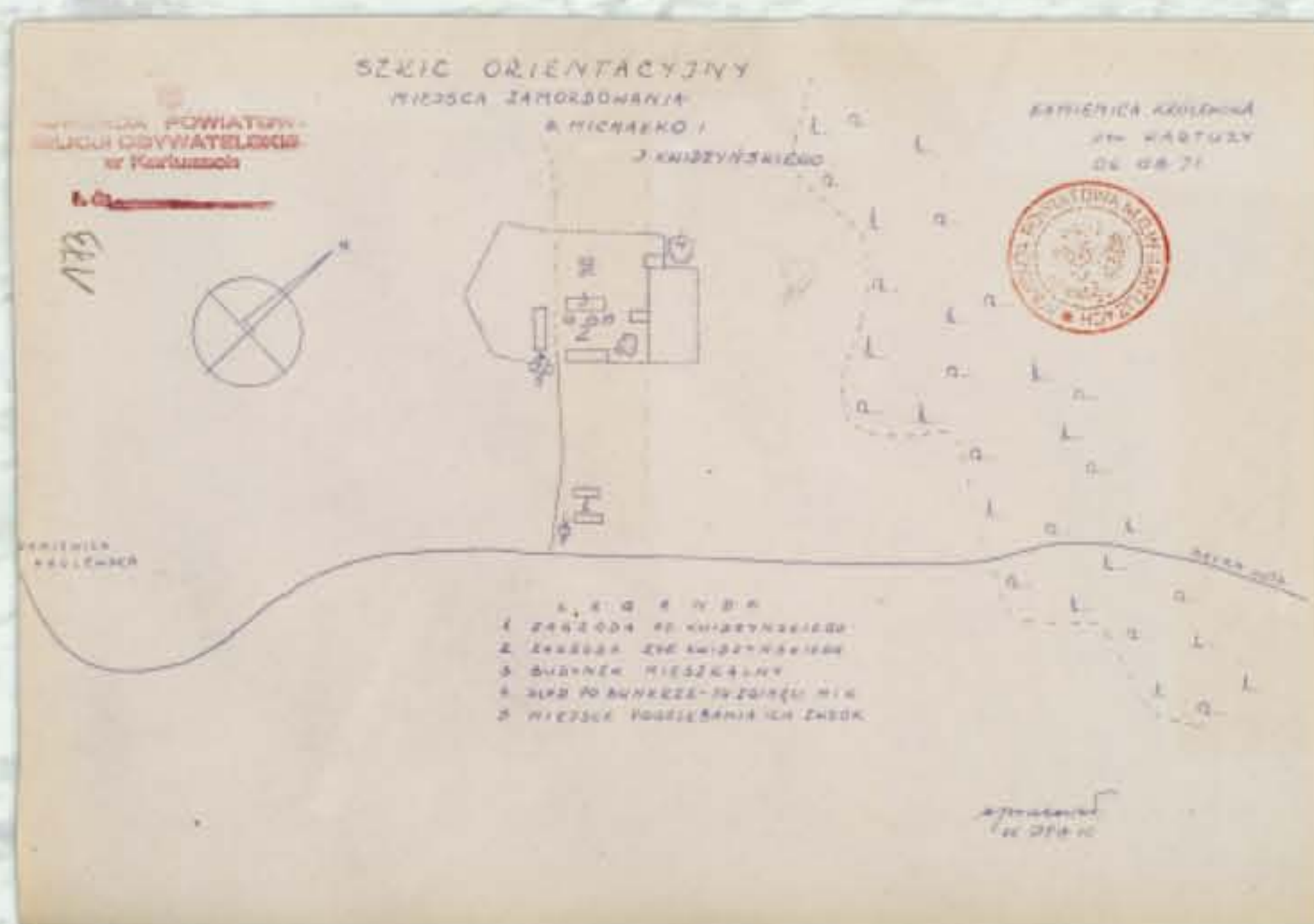
Przygotowanie drzewa do budowy bunkrów i pieczenia chleba, 1944 r. Z tyłu od lewej: Jan Pokój ps. „Leger”, N.N., Franciszek Jazdyk ps. „Borówka” (w rogatywce), sierż. Wojciech Warmiński ps. „Jeleń” (bez czapki), N.N., N.N., z siekierą i notesem Jan Ryduchowski ps. „Sosna”. Z przodu, z siekierą, Marcin Czarnowski ps. „Wrzos”, dowódca oddziału partyzanckiego krypt. „Młynki” (TOW „Gryf Pomorski”), obok N.N. (FGEZ, T. Drobiński Leon ps. „Leszek”, sygn. M: 1183/1979 Pom., FGEZAIMPAKOWSP)

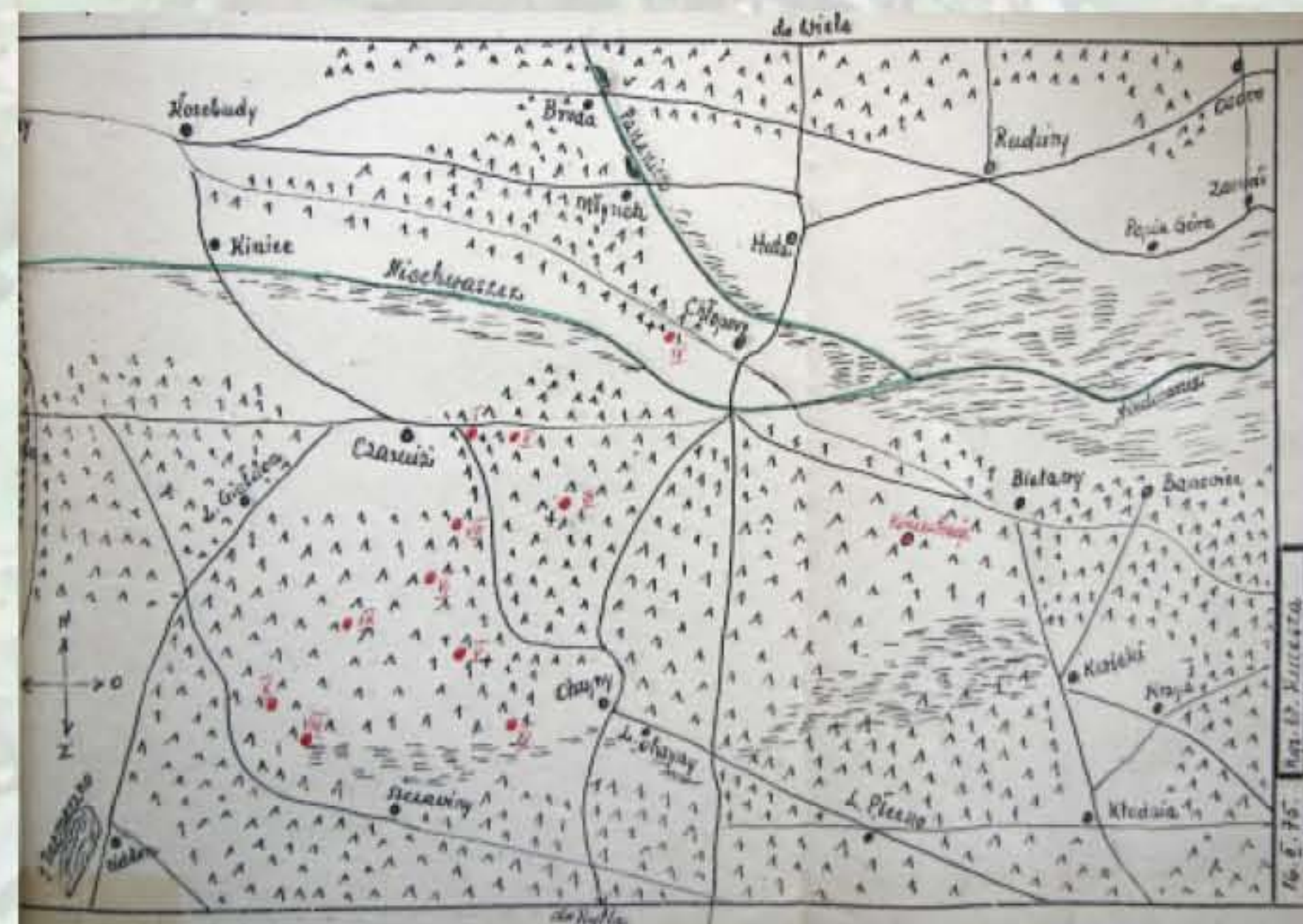
Szkolenie bojowe w bunkrze nr 6 w Dąbrowie, w dawnym powiecie chojnickim. Bunkier przeznaczony był dla jednej drużyny liczącej 6–12 osób. Posiadał magazyn na broń i sprzęt wojskowy oraz urządzenia socjalne. Czynnicy od 1942 r. do marca 1945 r. Dowodzony przez TOW „Gryf Pomorski” i AK. W dolnym rzędzie od lewej: Helena Grabisz ps. „Oleńka” i Franciszek Lesman. W górnym rzędzie od lewej: Władysława Kroplewska ps. „Brzoza” i Henryk Grabosz ps. „Gwiazda” (FGEZ, T. Drobiński Leon ps. „Leszek”, sygn. 1183/1979 Pom., FGEZAIMPAKOWSP)

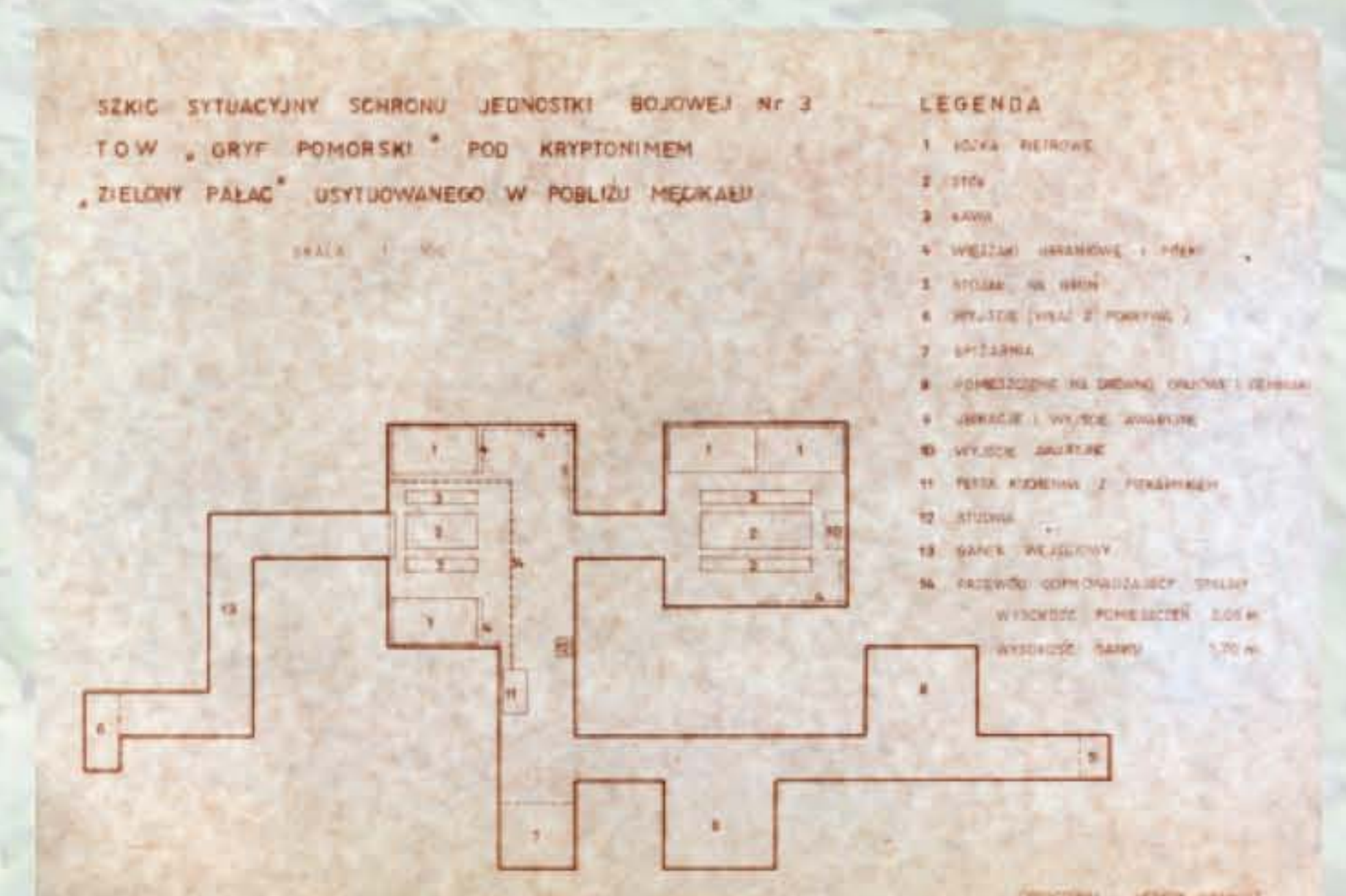
Zamaskowane wejście do bunkra TOW „Gryf Pomorski” w Kamienicy Królewskiej (Archiwum IPN, dalej: AIPN)

Plan usytuowania bunkra TOW „Gryf Pomorski” w Kamienicy Królewskiej (AIPN)

Mapa rozmieszczenia bunkrów oddziału partyzanckiego „Sokoła” (AMS)

Plan inwentaryzacji bunkra TOW „Gryf Pomorski” kryptonim „Zielony Pałac” (AMS)

Akcje zbrojne TOW „Gryf Pomorski”

Akcje bojowe członków „Gryfa Pomorskiego” miały głównie charakter obronny. W działaniach ofensywnych skupiano się przede wszystkim na zdobywaniu broni. Gromadzono ją m.in. w bunkrach rozsianych w Borach Tucholskich.

Członkowie niektórych oddziałów „Gryfa Pomorskiego” uczestniczyli w większych przedsięwzięciach innych organizacji, np. wspomagali akcję wykolejenia lub wysadzenia w powietrze pociągu, którym w czerwcu 1942 r. miał jechać Adolf Hitler, przygotowanej przez Polską Armię Powstania.

Najbardziej znaną akcją TOW „Gryf Pomorski” był atak na niemieckie lotnisko wojskowe w Strzebielinie w nocy 21 października 1943 r. Zdobyto wówczas karabiny, pistolety, amunicję i granaty. Uszkodzono także część niemieckich samolotów szkolno-treningowych.

Dowódca oddziału partyzanckiego Emil Cysewski ps. „Sokół” (z lewej strony) i jego zastępca Władysław Kulesza ps. „Świerk”, 1943 r. (*Mój okupacyjny los. Relacje z lat 1939–1945*, oprac. W. Kulesza, mps. FGEZ, T. Kulesza Władysław ps. „Świerk”, sygn. M: 33/642 Pom., FGEZAIMPAKoWSP)

Członkowie oddziału partyzanckiego TOW „Gryf Pomorski” w bunkrze podczas ćwiczeń z bronią myśliwską (AMS)

Dywersja kolejowa z 9 czerwca 1942 r. była planowana jako zamach na pociąg sztabowy Adolfa Hitlera. Wykolejono wówczas przepuszczony wyjątkowo jako pierwszy pociąg pospieszny z Królewca do Berlina (AMS)

Karabinek Mauser wz. 98 (AMS)

Członkowie oddziału partyzanckiego Emila Cysewskiego ps. „Sokół”, 1943 r. Od lewej: Józef Zblewski, Władysław Kulesza, Władysława Kulesza-Lewińska, Emil Cysewski (*Mój okupacyjny los. Relacje z lat 1939–1945*, oprac. W. Kulesza, mps. FGEZ, T. Kulesza Władysław ps. „Świerk”, sygn. M: 33/642 Pom., FGEZAIMPAKoWSP)

Amtliche Bekanntmachung! 250 000 RM Belohnung

In der Nacht vom 20. zum 21. Juni 1942 gegen 2.10 Uhr entgleiste ein Güterzug auf der Strecke Diechau-König in Höhe der Blockstelle Steinkeug. Der Unfall ist vermutlich durch verbrecherischen Anschlag betriebstremder Personen verursacht worden. Es besteht die Möglichkeit, daß es sich um die gleichen Täter handelt, die den verbrecherischen Anschlag auf den D-Zug 8 Königsberg-Berlin am 9. Juni 1942 ausgeführt haben. Die Reichsbahndirektion Danzig setzt auf die Ergreifung des oder der Täter, die die beiden Anschläge auf der Strecke Diechau-König verübt haben, an Stelle der bisherigen Belohnung von 100 000 RM unwiderruflich eine **Belohnung von 250 000 RM aus.**

über die Zuerkennung der Belohnung - und wenn mehrere Personen an der Ergreifung der Täter beteiligt sind, ihre Verteilung - entscheidet unter Ausschluß des Rechtsweges die Reichsbahndirektion Danzig.

Schreibweise Mitteilungen (mit Adressen oder Mithilfe) an die Reichsbahndirektion Danzig, Danzig, Bin Obener Tor 2/4. (Telefon 9804) und 98741. Fernsprechnr. 5336 und 5359) oder an die nächste DanzigerStelle zu richten.

Deutsche Reichsbahn
Reichsbahndirektion Danzig

„Obwieszczenie urzędowe! Nagroda 250 000 marek Rzeczy. W nocy z 20 na 21 czerwca 1942 r., około godziny 2.10 na trasie Tozew–Chojnice koło miejscowości Kamienna Karczma. Wypadek został prawdopodobnie spowodowany zbrodnymi działaniami nieznanymi osób. Możliwe, że chodzi tu o tych samych sprawców, którzy dopuścili się zamachu na pociąg pospieszny na trasie Królewiec–Berlin w dniu 9 czerwca 1942 r. Dyrekcja Kolei Rzeczy w Gdańsku wyznacza nagrody za schwytanie sprawców obu zamachów (...)”

Plakat niemiecki o wyznaczeniu nagrody 250 tys. marek za pomoc w ujęciu sprawców dwóch zamachów kolejowych z czerwca 1942 r. (Archiwum Państwowe w Gdańsku)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stutthof Muzeum Stutthof
w Sztutowie

Działalność cywilna TOW „Gryf Pomorski”

Położenie polskiej ludności Pomorza w okresie okupacji było bardzo trudne. Zgodnie z nowym prawem nie mogły działać żadne przedwojenne polskie organizacje, nawet charytatywne, a także polskie szkoły. Powodowało to problemy z niesieniem pomocy rodzinom w ciężkiej sytuacji materialnej.

Jesienią 1939 r. powstała w Wejherowie organizacja „Polska Żyje”, która zajmowała się nie tylko pomocą ludziom potrzebującym, ale również tworzeniem tajnego nauczania.

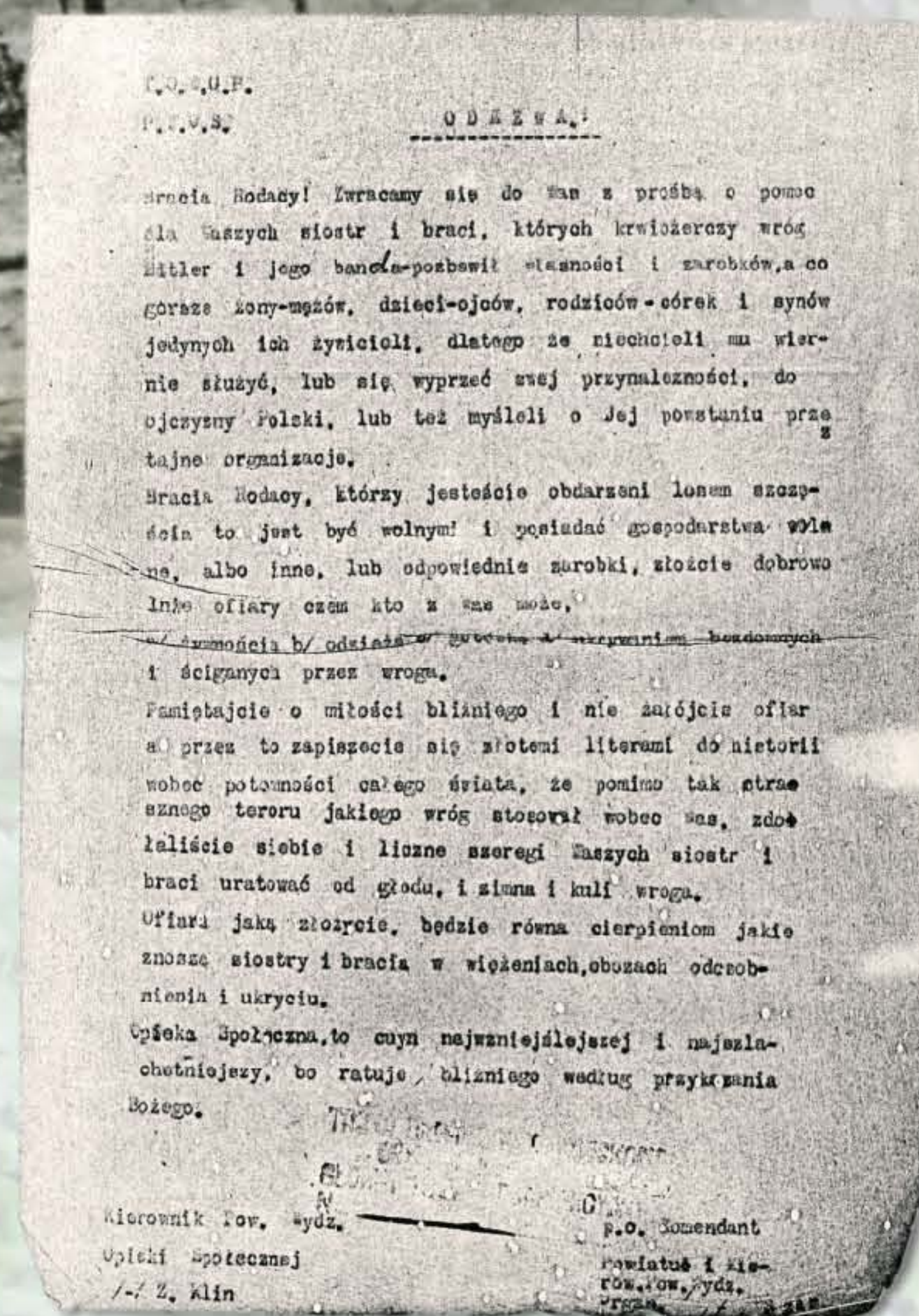
W czerwcu 1942 r. została ona włączona do TOW „Gryf Pomorski”. Jednocześnie powstał nowy Wydział Opieki Społecznej. Zakładał on wspieranie wszystkich znajdujących się w trudnej sytuacji, nawet jeżeli nie byli członkami „Gryfa”. Przekazywano tran dzieciom z polskich rodzin, wysyłano paczki do obozu koncentracyjnego Stutthof i obozu przesiedleńczego w Potulicach, a także dostarczano żywność do bunkrów, w których ukrywali się partyzanci.

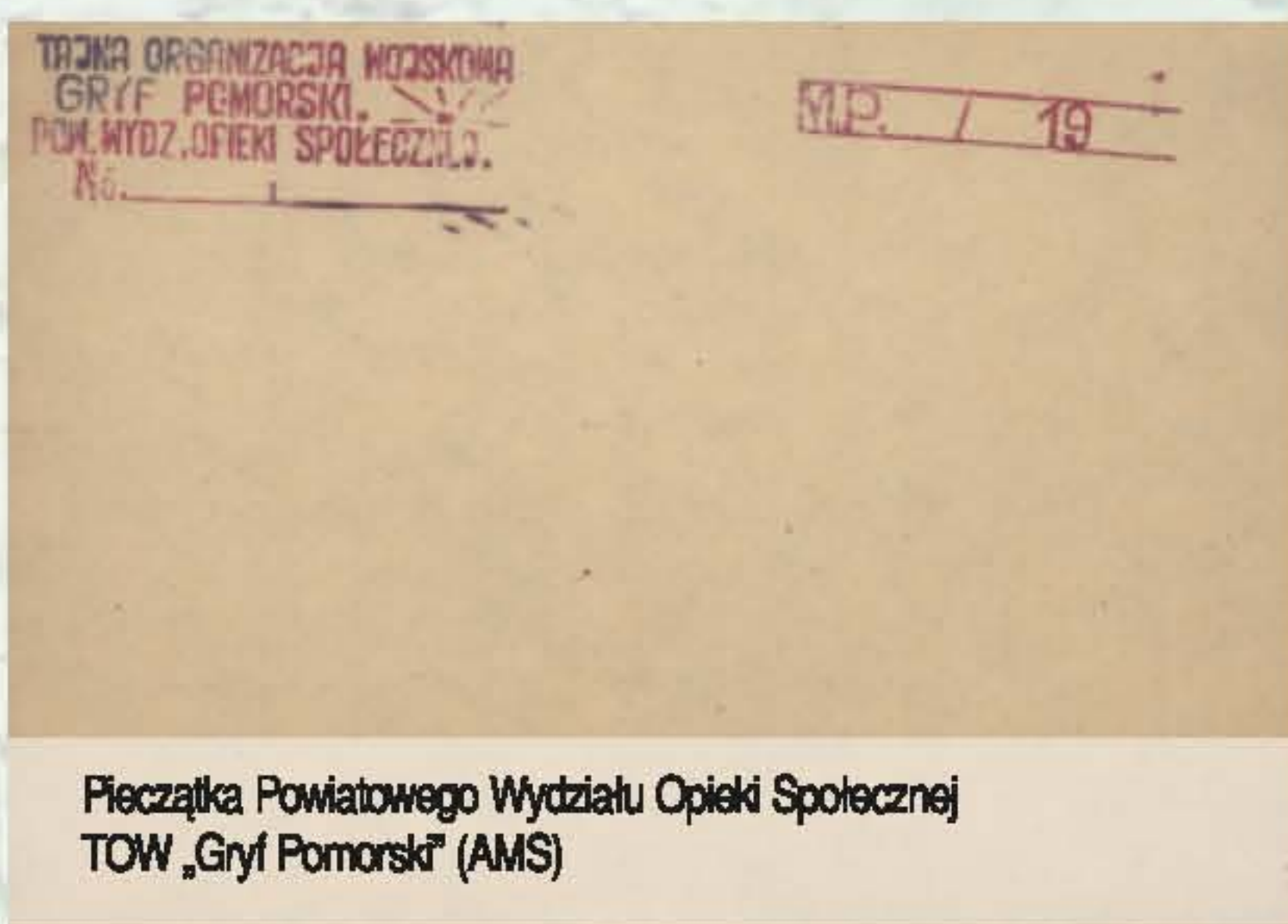
Halina Kurowska ps. „Kryształ”, komendantka pionu kobiecego TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Od lewej: Agnieszka Koszałka ps. „Maryla”, kurierka komendy powiatowej TOW „Gryf Pomorski” na powiat Kartuszy i komendantką oddziału pomocniczej służby kobiet TOW „Gryf Pomorski” na powiat Kartuszy kryptonim „Lipa”, N.N., N.N. (FGEZAIMPAKOWSP)

Fotokopia odeszwy Powiatowego Wydziału Opieki Społecznej TOW „Gryf Pomorski” z 1941 r. (AMS)

Pieczątka Powiatowego Wydziału Opieki Społecznej TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Odcisk pieczęti TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Prasa konspiracyjna i druk TOW „Gryf Pomorski”

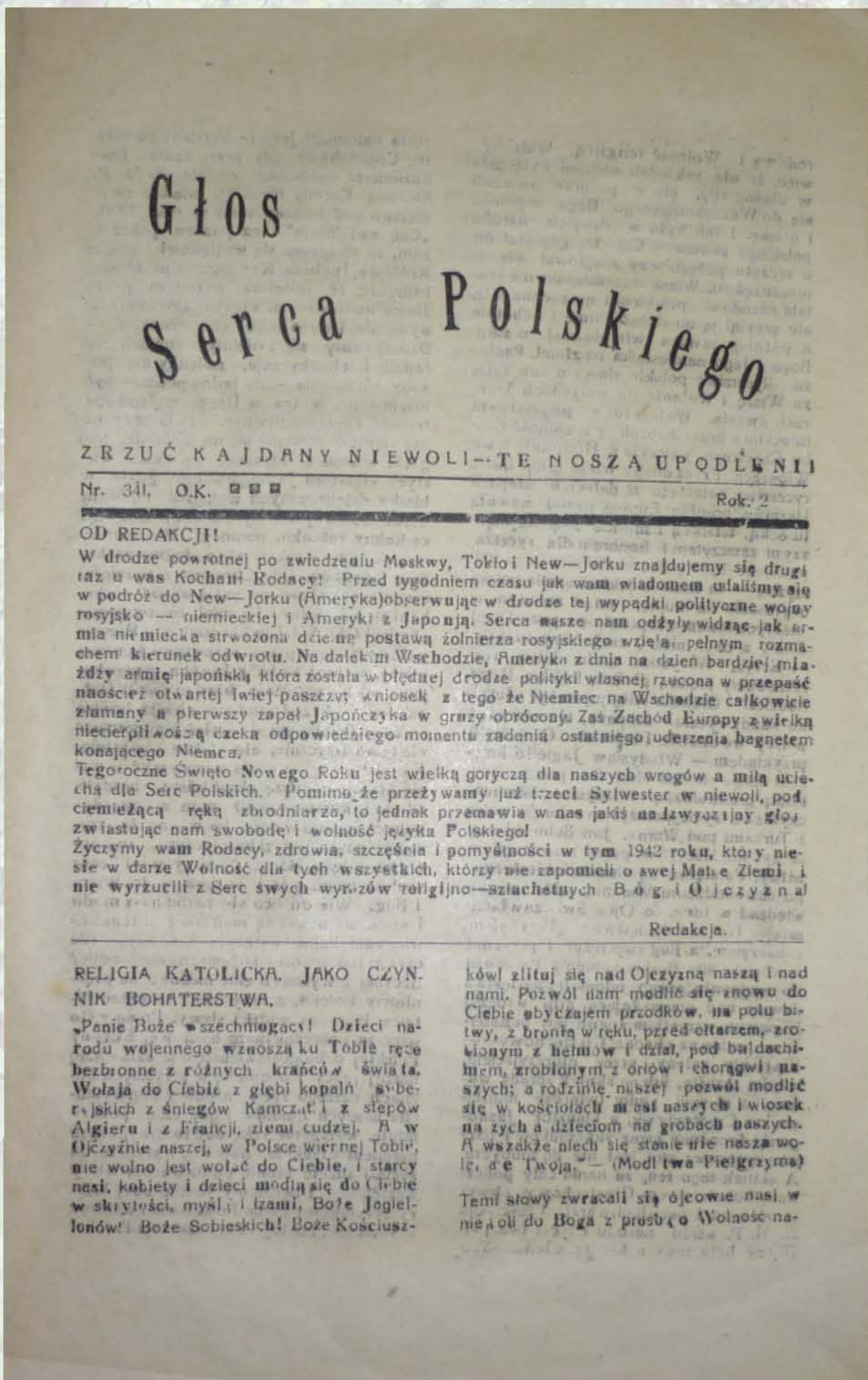
Duże znaczenie miało przekazywanie członkom „Gryfa Pomorskiego” aktualnych informacji o sytuacji na frontach i innych ważnych wydarzeniach. Od początku okupacji Polakom zabroniono posiadania odbiorników radiowych. Z czasem jednak mogli z nich korzystać Polacy wpisani do trzeciej grupy Niemieckiej Listy Narodowościowej (Deutsche Volksliste – DVL). Przekazywali oni wiadomości osobom związanym z organizacją.

Wydział Informacji i Propagandy „Gryfa” posiadał okręgową redakcję i drukarnie. Najważniejsze wydawane pismo to „Gryf Pomorski” (1942–1944) – do dziś zachowało się pięć numerów. Ukazywał się również „Informator Radiowy” z wiadomościami pochodzącymi z nasłuchu – znane są cztery numery. Inną gazetą wydawaną przez „Gryf Pomorski”, ale niesygnowaną przez niego, był „Głos Serca Polskiego”.

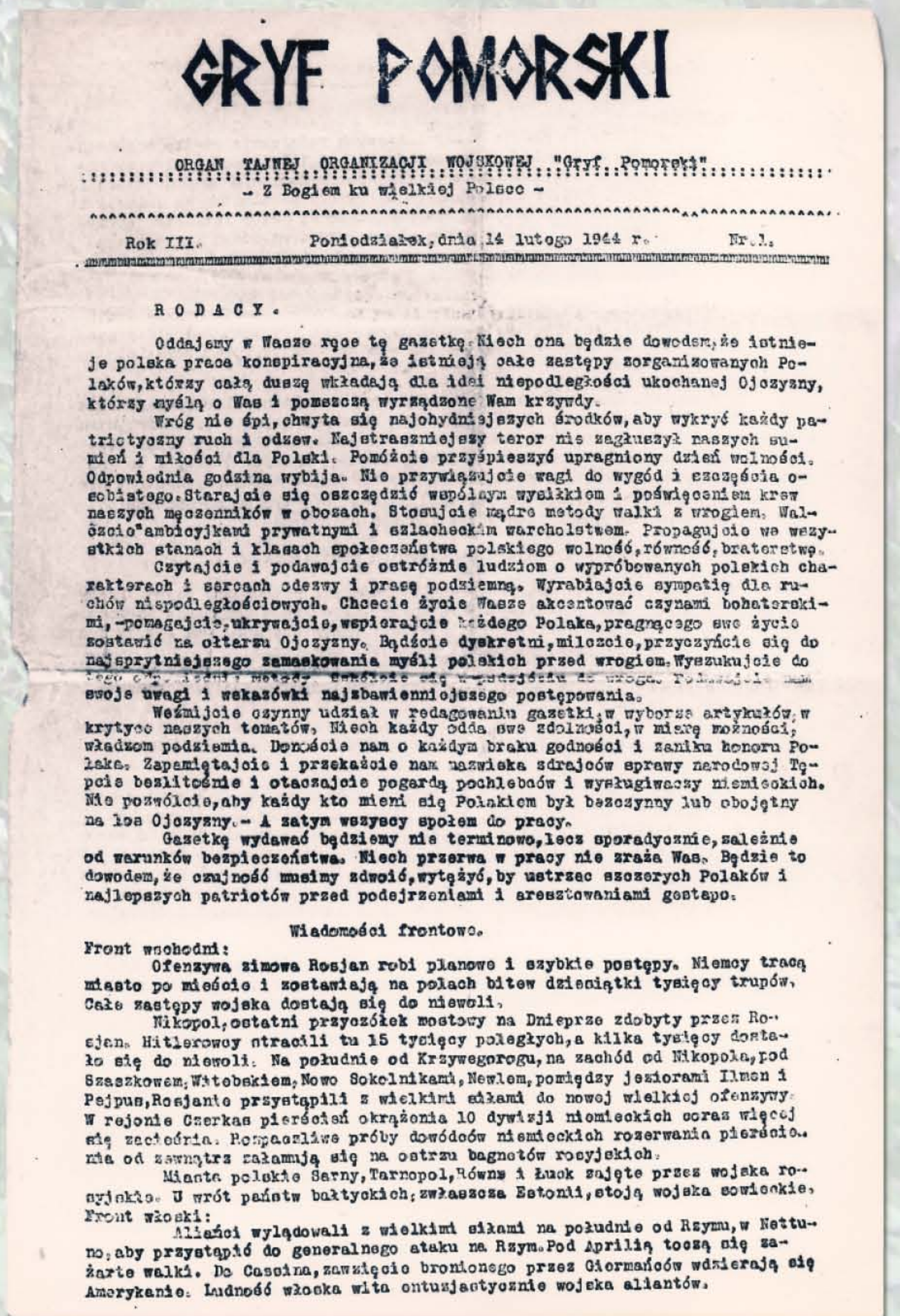
Kolportowano także wydawnictwa innych organizacji, na przykład książkę Arkadego Fiedlera *Dywizjon 303* oraz znaczki poczty podziemnej drukowane przez Zjednoczone Organizacje Ruchu „Miecz i Piłg”.

Znaczek poczty podziemnej wydany z okazji Święta Morza przez TOW „Gryf Pomorski” w 1943 r. (AMS)

„Głos Serca Polskiego” wydawany w okolicach Czernska (ze zbiorów Macieja Mostowego)

„Gryf Pomorski” – główne pismo organizacji (AMS)

Akcja zjednoczeniowa

Armii Krajowej i TOW „Gryf Pomorski”

Do pierwszych kontaktów „Gryfa Pomorskiego” i ZWZ doszło prawdopodobnie w 1941 r. Rozmowy scaleniowe, które trwały od 1942 r., z ramienia AK przygotowywali: Lucjan Cyłkowski i ppor. rez. Alfons Jarocki. Poza tym na całym terenie Kaszub i Kociewia obie organizacje współpracowały z niektórymi komendantami powiatowymi, w wyniku czego część struktur przeszła do AK.

W czasie pertraktacji nastąpił konflikt pomiędzy komendantem naczelnym TOW por. rez. Józefem Gierszewskim (zwolennikiem przystąpienia do struktur AK) a prezesem Rady Naczelnej por. (stopień organizacyjny „Gryfa”) Józefem Dambkiem. Gierszewskiemu postawiono poważne zarzuty, których w warunkach wojny nie można było potwierdzić. W lutym 1943 r. pozbawiono go funkcji komendanta naczelnego, a następnie wyrokiem sądu organizacyjnego skazano na śmierć. Wyrok wykonano w czerwcu 1943 r. niedaleko leśniczówki Dywan.

Rozmowy przerwano latem i jesienią 1942 r. z powodu aresztowań dokonywanych przez gestapo wśród członków pomorskiego podziemia. Wznowiono je w 1943 r., szybko ich jednak zaniechano. Kolejny etap nastąpił na przełomie 1943 i 1944 r., kiedy Komenda Okręgu Pomorskiego AK nawiązała bezpośredni kontakt z kierownictwem „Gryfa”. Jednak po śmierci Dambka i przejęciu przez gestapo archiwum „Gryfa” AK zrezygnowała z akcji scaleniowej i włączenia do niej całej TOW, gdyż uważała to za niebezpieczne dla własnych ludzi.

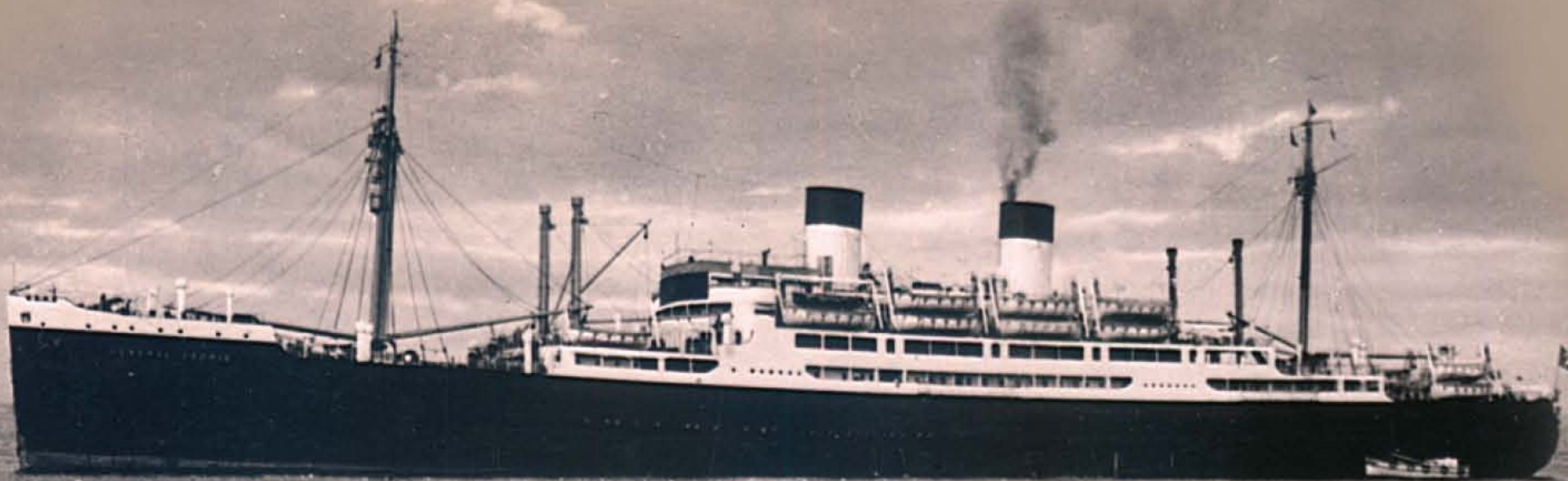
Gotenhafen, Adolf-Hitler-Strasse

Gdynia, ulica Świętojańska, w czasie okupacji Adolf Hitler Strasse (ze zbiorów Edyty Nalaskowskiej)

Ciało Józefa Gierszewskiego zostało ekshumowane po wojnie i pochowane na cmentarzu w Borzyszkowach (AMS)

TOW „Gryf Pomorski” współdziałała z siecią wywiadu ofensywnego KG AK o kryptonimie „Lombard” i wchodzącą w jego skład siecią „Bałtyk”. M.in. przekazywano informacje dotyczące potencjału wojennego Niemiec i bazy niemieckiej marynarki wojennej w Gdyni.

Statek zaopatrzeniowy i siedziba szkoły artylerii U-botwaffe „General Osorio” na redzie portu w Gdyni, 1943 r. (ze zbiorów Stanisława Flisa)

Akcja zjednoczeniowa „Miecz i Pług” i TOW „Gryf Pomorski”

Rozmowy pomiędzy TOW „Gryf Pomorski” a Zjednoczonymi Organizacjami Ruchu „Miecz i Pług” trwały już od 1942 r. Niestety nikt z władz „Gryfa Pomorskiego” nie wiedział, iż niektórzy członkowie kierownictwa „Miecza i Pługu” podjęli współpracę z gestapo. Podpisanie umowy scaleniowej nastąpiło w Kamienicy Królewskiej w kwietniu 1943 r. w gospodarstwie Jana Kwidzińskiego. Znajdowała się tam wówczas kryjówka komendy powiatowej „Gryfa Pomorskiego”. Niestety nie zachował się oryginał tej umowy.

Znaczki poczty podziemnej wydane przez ZOR „Miecz i Pług” z okazji Święta Morza w 1943 r. (AMS)

PRZEŁOM

ORGAN ZJEDNOCZONYCH ORGANIZACJI RUCHU
MIECZ I PŁUG.

Nr 11

10 Sierpnia 1943 r

II

Od Redakcji:

Przypominamy P. T. Czytelnikom, że Zjednoczone Organizacje Ruchu Miecz i Pług oprócz znanych już pism jak „Wiadomości Codzienne”, „Miecz i Pług”, „Polska Żyje”, „Polka Czynu” itp. wydają także od pewnego czasu „Przełom”.

Rozkaz Nr 56: 43.

Rada Tajnej Organizacji Wojskowej

„Gryf Pomorski”

ROZKAZ POWITALNY

Koledzy!

W związku z podporządkowaniem się T. O. W. „Gryf Pomorski” władzom Zjednoczonych Organizacji Ruch Miecz i Pług, wyrażonym pismem tejże org. z dnia 6. IV 1943 roku. Witam kolegów jako nowych towarzyszy we wspólnej walce o Wielkość i Potęgę Polski. Wyrażam przy tej okazji wielką radość z przyłączenia się do naszej gromady przedstawicieli Pomorza, tej prastarej dzielnicy Polskiej, która zawsze była przykładem niezłomności ducha, tętny i przywiązania do Macierzy. Wierzę mocno, iż zespoleni wspólną wielką ideą, dla której podjęliśmy nasz trud, potrafimy poprowadzić Naród nasz do zwycięstwa i zapewnić mu przodownicze miejsce w świecie. Praterstwo broni, które zawieramy dzisiaj, a które wzmocnione zostanie wspólnie przelaną krwią, połączy nas na śmierć i życie, na złą i dobrą dolę.

Zapatrzeni w wizję Wielkiej Przyszłości Narodu Polskiego, maszerujemy twardym, żołnierskim krokiem do zwycięstwa.

Szef Zjedn. Org. (—) Andrzej Nieznany

Rozkaz powitalny TOW „Gryf Pomorski” w związku z podporządkowaniem się ZOR „Miecz i Pług”, opublikowany w piśmie „Przełom”, nr 11 (AMS)

BIBLIOTEKA CENTRALNEGO ARCHIWUM MSW Wiadomości Codzienne

ZJEDN. ORGANIZACJI: GRYF POMORSKI, P.C.P., O.W., Z.P.N., MIECZ I PŁUG
ROK III PIĄTEK 23 LIPCA 1943 R NR. 159

„GRYF POMORSKI” CZŁONKIEM „ZJEDN. ORGANIZACJI”
„Gryf Pomorski” najliczniejsza polska organizacja niepodległościowa na terenie Pomorza zgłosiła swój akces do „Zjednoczonych Organizacji”. Z przyjemnością podajemy tę wiadomość naszym czytelnikom jako dowód, że Ruch „Miecz i Pług” zyskuje coraz więcej zwolenników.

Sycyllia w przededniu kapitulacji

Londyń, 23. 7. Wojska sprzymierzone osiągnęły w walkach na Sycylii nowe wspaniałe sukcesy. Zafetę 14 miast i 2 lotniska. Cała poł. i zachodnia część wyspy znajduje się w rękach aliantów. Operujaca tu 7-ma armia amerykańska zdobyła miasta: Sierca, Castelvetrano, Belice, Mazzara, Santo Catharino, oraz ważny port Marsala i posuwa się obecnie w kierunku na Trapani i Palermo.

M. Bolchow wzięte szturmem

Moskwa, 23. 7. W rej. Orła trwała w dalszym ciągu ciężka walka. Największe ich nasilenie ogniskuje się wzdłuż linii kolejowej Briańsk — Orzeł niesłuchanie ważnej dla niem. celów strategicznych.

Na północ od Orła bolszewicy zdobyli szturmem miasto Bolchow biorąc do niewoli 6 tys. Niemców.

W ciągu dziesięciodniowych walk o Orzeł Niemcy stracili 50 tys. zabitych, 1180 czołgów, 1.200 dział i 900 samolotów. Klęskę sowieckie znaczącej się coraz bardziej wokół miasta. Oddziały czerwone powoli lecz stale posuwają się naprzód przecinając stopniowo połączenia z zaplecziem.

W Ząglębiu Donieckim wojska sowieckie uzyskały szereg lokalnych sukcesów poprawiając swe pozycje.

Lotnictwo sowieckie dokonało szeregu nalotów na niemieckie ośrodki wojskowe w Ząglębiu Donieckim oraz na linie dowozowe armii niemieckiej.

Prasa angielska podkreśla, iż pierwszy raz w obecnej wojnie bolszewicy ujeli w swe ręce inicyjatywę w szacie lotniczych działań ofensywnych.

Oddziały amerykańskie znajdują się już w odległości 50 km od półn. wybrzeża wyspy.

Na odcinku środkowym wojska kanadyjsko-amerykańskie po obsadzeniu Enny posuwają się dalej naprzód w ślad za uciekającym nieprzyjacielem, który wycofał się w stronę Etny, gdzie prawdopodobnie będzie usiłował stawiać opór. Inna grupa wojsk alianckich prowadzi natarcie w kierunku północnym, aby przerwać połączenie Palermo — Messyna.

W Ennie zajęto niezniszczony magazyn wojskowy, zdobyto 14 lokomotyw i 100 wagonów załadowanych sprzętem.

Pod Catanii VIII-ma armia, w zaciętych walkach o każdą pięć ziemi, posuwa się powoli naprzód, okrążając coraz bardziej od zachodu broniące się miasto. Kolunmy angielskie docierają już od strony południowej do podnóża Etny. Wojska niemieckie, broniące Catanii, poniosły bardzo ciężkie straty, których uzupełnienie jest niesłychanie trudne, z racji zupełnego zablokowania wyspy.

W zatoczce Messyńskiej operuje flota sprzymierzonych, ostrzeżując stale porty nadbrzeżne. Zutopiono tu dwa ścigacze niemieckie. W stronę o świcie, krążyłki angielskie, zbombardowały port Cotrone nad zat. Taranto, dokonując ciężkich zniszczeń i wzniciając wiele pożarów.

Lotnictwo anglosaskie atakowało port Grosseto na półn. od Rzymu, Cotrone oraz sieć komunikacyjną Neapoli. Zestrzelono 4 samoloty włoskie przy strąceniu 2 wodniaków.

Liczba jeńców wzrasta z godziny na godzinę. Ostatnio, cała 26-ła dywizja włoska otoczona przez wojska amerykańskie złożyła broń.

Prosimy wpłacić jutro na ręce kulpoterów 2 zł tytułem prenumeraty za „Wiadomości Codzienne”.

Informacja o podporządkowaniu TOW „Gryf Pomorski” ZOR „Miecz i Pług” opublikowana w gazecie „Wiadomości Codzienne”, 23 VII 1943 (AMS)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stutthof Muzeum Stutthof
w Sztutowie

Represje i aresztowania członków TOW „Gryf Pomorski”

Już pod koniec 1939 r. nastąpiły pierwsze aresztowania wśród małych, lokalnych organizacji niepodległościowych. Jedno z pierwszych aresztowań w „Gryfie” miało miejsce latem 1942 r. w powiecie starogardzkim.

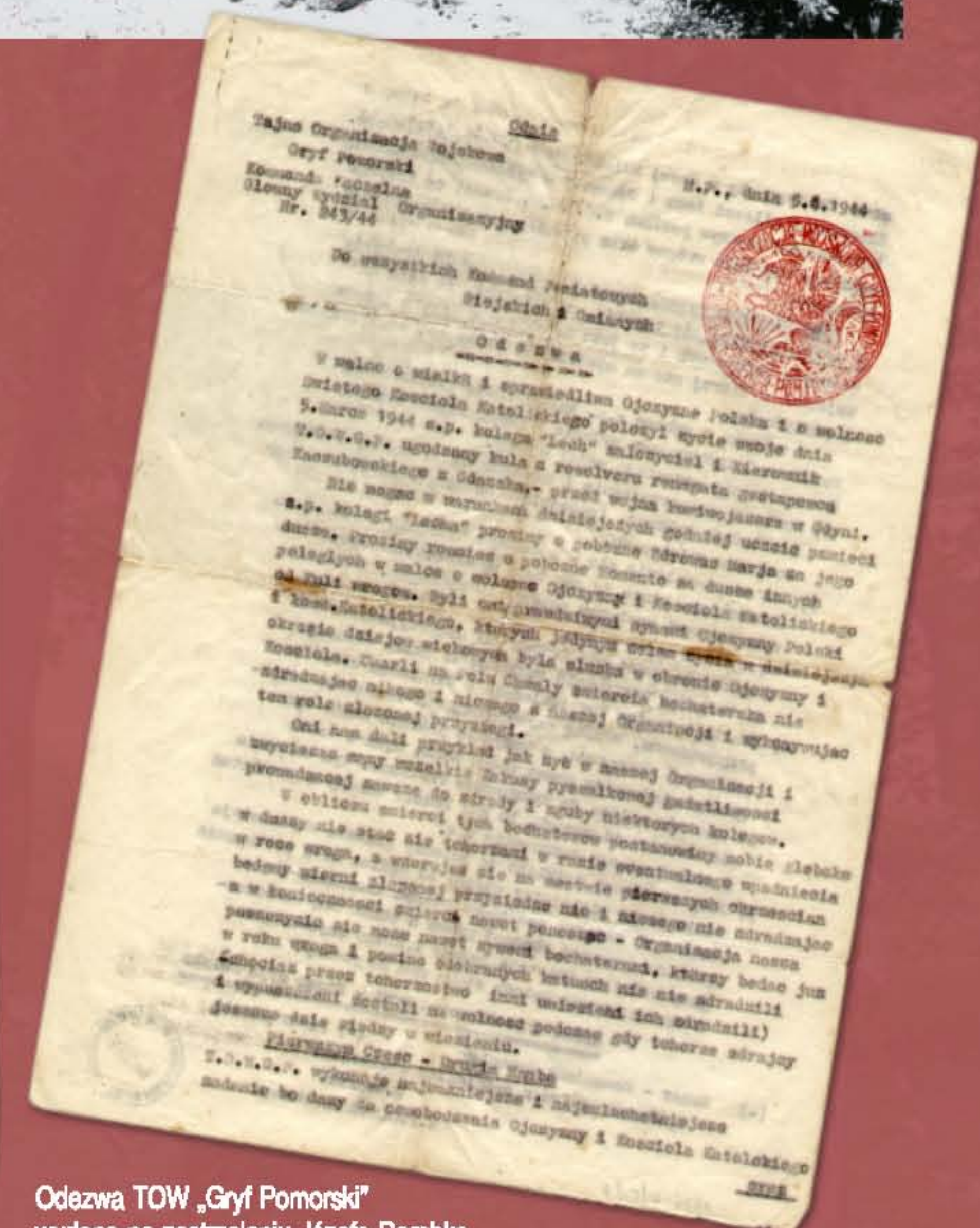
Najbardziej dotkliwe w skutkach dla „Gryfa Pomorskiego” było aresztowanie 7 października 1942 r. w Gdyni Lucjana Cylikowskiego. Dzięki przejętym materiałom oraz zeznaniom zdobytym w czasie przesłuchań gestapo mogło aresztować należącego do kierownictwa TOW Alojzego Stawskiego i jego żonę, która także miała dużą wiedzę na temat organizacji.

W dniach 3–5 maja 1943 r. gestapo przeprowadziło akcję wymierzoną głównie w TOW „Gryf Pomorski”. Ujęto wówczas wielu ważnych członków „Gryfa”. Ich przesłuchania dostarczyły funkcjonariuszom dalszych informacji. Część aresztowanych przewieziono do obozu koncentracyjnego Stutthof. W lutym 1944 r. zaczęto aresztować członków „Gryfa” w Tczewie i Starogardzie.

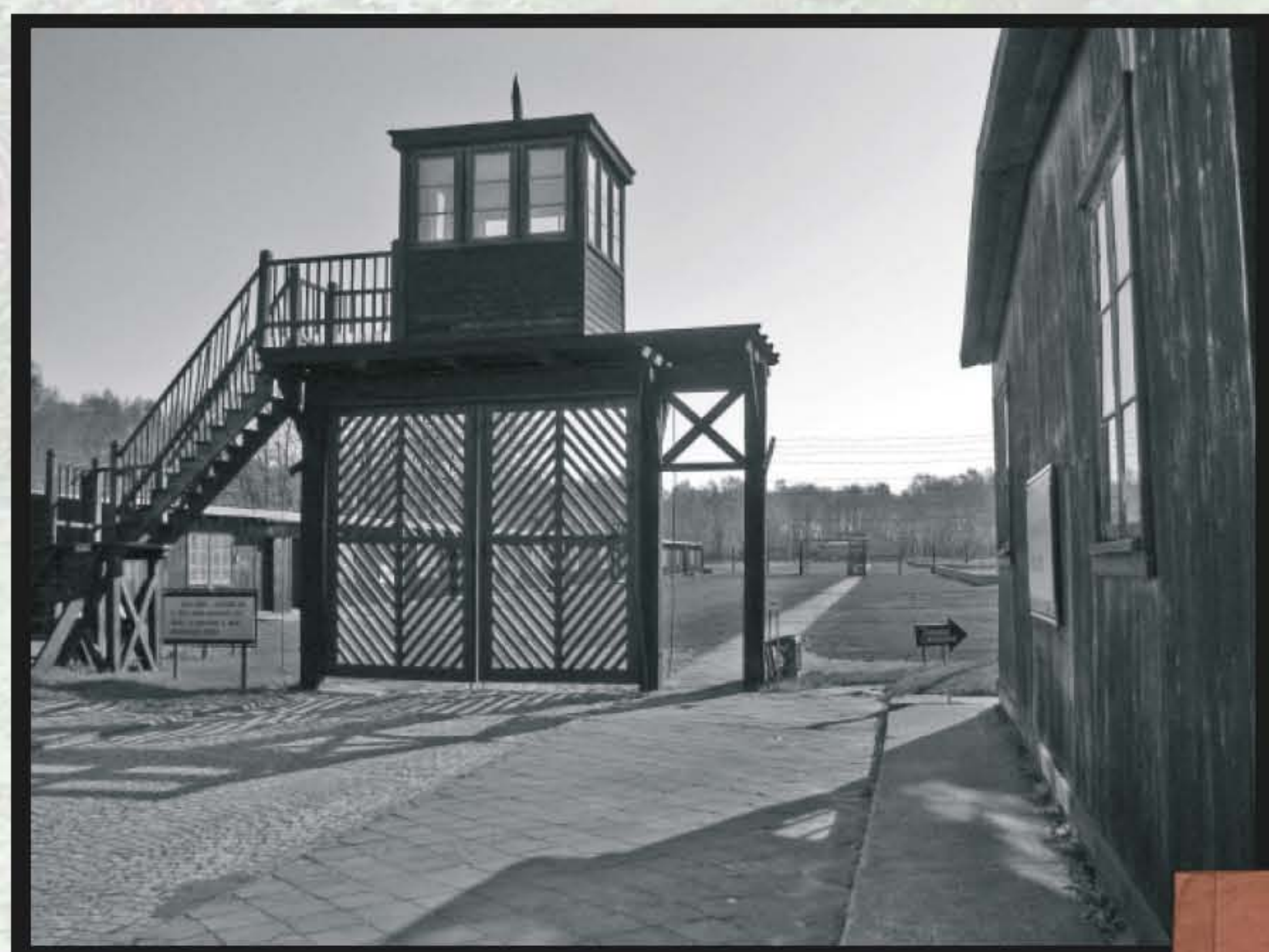
Najważniejszą akcją gestapo okazała się prowokacja wymierzona w kierującego „Gryfem” Dambka. W nocy z 4 na 5 marca 1944 r. w Sikorzynie miała się odbyć narada z jego udziałem. Nie doszło do niej, gdyż przed jej rozpoczęciem został on zastrzelony w Gołubiu podczas ucieczki przez funkcjonariusza gestapo Jana Kaszubowskiego.

Po przejęciu archiwum organizacji po śmierci Dambka gestapo i żandarmeria dokonywały aresztowań na podstawie zdobytych list członków.

Miejsce zastrzelenia Józefa Dambka nad Jeziorem Dąbrowskim w Gołubiu (AIPN)

Odezwa TOW „Gryf Pomorski” wydana po zastrzeleniu Józefa Dambka przez Jana Kaszubowskiego nad Jeziorem Dąbrowskim (MPIMKP)

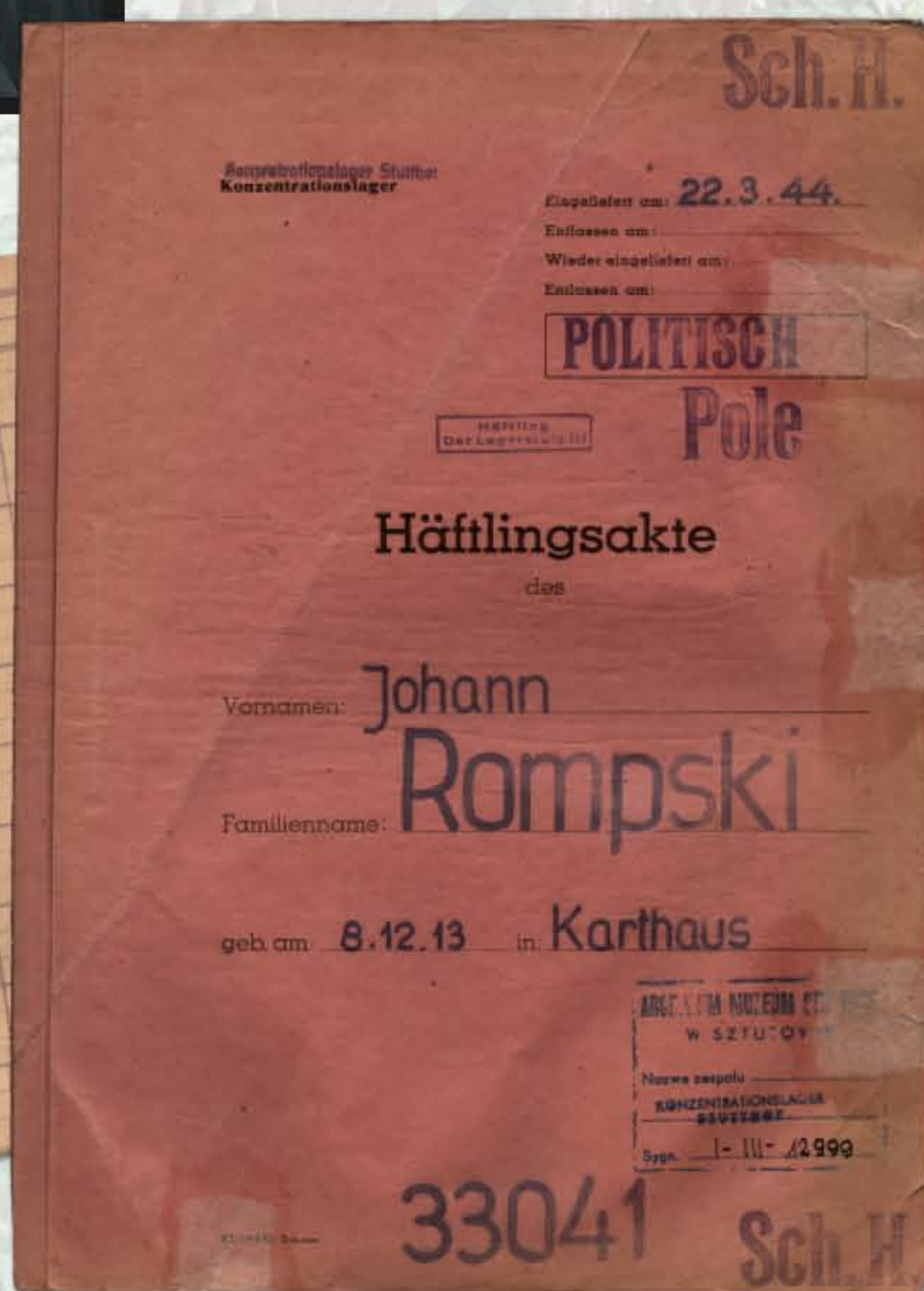
Brama obozu koncentracyjnego Stutthof (AMS)

Mapa z zaznaczeniem miejsca zastrzelenia Józefa Dambka nad Jeziorem Dąbrowskim (AIPN)

Fragment ewidencji obozu koncentracyjnego Stutthof z nazwiskami więźniów-członków TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Okladka teczki osobowej Jana Rompskiego (członka TOW „Gryf Pomorski”, który wstąpił do AK w 1943 r.) z obozu koncentracyjnego Stutthof (AMS)

Dokument odesłania aresztowanej przez gestapo Agnieszki Koszałki – córki Juliusza Koszałki, komendanta naczelnego TOW „Gryf Pomorski” – do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück (AMS)

Dokument odesłania aresztowanego przez gestapo Edmunda Schütza do obozu koncentracyjnego Stutthof (AMS)

